

BAKGRUNDEN TILL INFÖRANDET AV HELSAKER I SVERIGE

Av Sven Åkerstedt

Helsaker, och då i första hand frankokuvvert, infördes anmärkningsvärt sent av svenska postverket. Frankokuverten var då en gammal företeelse och egentligen betydligt äldre än frimärkena. Bland våra grannländer hade Finland redan så tidigt som 1845, dvs. 11 år före de finska frimärkenas utgivande, emitterat frankokuvvert. I Sverige dröjde en motsvarande utgivning till 1872.

Om några diskussioner inom poststyrelsen rörande införandet av frankokuvvert förekommit tidigare än 1867, har i varje fall dessa inte protokollförts. Detta år behandlas emellertid ett anbud om framställning av sådana för svenska postverkets räkning.

Mycket talar för att Adolf Wilhelm Roos redan innan han blev chef för det svenska postverket varit inne på tanken, att frankokuvvert borde införas i landet. Inom poststyrelsen var det under 1860-talet han som främst skötte underhandlingar med utländska postförvaltningar, och han hade tagit starkt intryck av den preussiske postchefen Heinrich von Stephan, en handlingskraftig och framsynt man som var helt i Roos' anda. I Preussen hade frankokuvvert införts redan 1851, och Roos hade säkerligen underrättat sig om von Stephans erfarenheter rörande bruket av dessa.

Roos torde dock beträffande frankokuverten av alldeles speciella skäl inte ha haft gehör hos dåvarande generalpostdirektören, friherre O W Staël von Holstein, eller poststyrelsen i övrigt.

Episoden Müller

Den 9 augusti 1867 inkom till styrelsen en skrivelse från en viss Alb. Müller i Hamburg, vari denne på uppdrag av sin firma C. Remker & Co i Elberfeld ger en offert på tillverkning av frankokuvvert för svenska postverket. Det framgår inte av skrivelsen varför han gör det, men det är tydligt, att någon officiell begäran om en sådan offert inte gjorts av poststyrelsen. Offerten föredrogs enligt anteckning på brevet den 12 augusti i styrelsen som resolverade att »enär franko-kuverter här ej begagnas, ansågs detta ej föranleda någon åtgärd». Detta kan tyckas vara en ganska snäv behandling av en onekligen viktig fråga. Bakgrunden var påtagligen innebörden av greve Pehr Ambjörns Sparres kontrakt av 1861. I detta hade denne — på eget förslag — åtagit sig att tillverka frimärken för ett pris, som årligen fram till 1869 skulle sjunka, och det är självklart, att Sparre därvid bl. a. räknat med en viss årlig ökning av frimärksförbrukningen. Eftersom införandet av frankokuvvert 1867 säkerligen verkat hämmande på en sådan ökning, var troligen generalpostdirektören och med honom andra inom poststyrelsen av hänsyn till Sparre inte benägna att under löpande kontraktstid emittera frankokuvvert.

En ny upptakt

I augusti 1867 förklarade sig alltså poststyrelsen ointresserad av frankokuvvert för Sveriges del. Den 29 november samma år efterträdde Roos sin dittillsvarande chef, Staël von Holstein, som generalpostdirektör. Därmed inleddes en era fylld av aktivitet på många områden, bl. a. togs frågan om införandet av frankokuvvert åter upp. Man kan förmoda, att det var Roos som aktualiserade spörsmålet.

Den 30 juni 1868 skrev poststyrelsen till »Geheime Ober-Hof Buchdruckerei R. von Decker»¹ i Berlin med förfrågningar rörande framställning av frankokuvvert. Skrivelsen remitterades av tryckeriet ifråga till preussiska statstryckeriet, som bl. a. framställde de preussiska frankokuverten och sedermera frankokuverten för Norddeutsche Postbezirk.

Preussiska statstryckeriets chef meddelade med anledning av brevet i en skrivelse dagtecknad den 26 juli samma år, att frankokuverten fram-

¹ Ordet Geheime torde i sammanhanget ha samma, huvudsakligen dekorativa innebörd som i ordet Geheimeråd.

ställdes i två storlekar, de större till en kostnad av $8\frac{1}{2}$ Silbergroschen (=7.65 riksdaler riksmünt) per 1 000 st., de mindre till $7\frac{1}{2}$ Silbergroschen (=6.75 riksdaler riksmünt), i bägge fallen inklusive förpackning i 100-buntar. Beträffande framställning av stampar för prägling i färg av valörstämplar på kuverten förklarades det, att kostnaden härvidlag var beroende av deras storlek och utformning. Till ledning meddelades, att den typ av originalstämplar som användes till preussiska frankokuverten kostade 30—40 Thaler. Med hjälp av originalstämpeln framställda kopior för präglingen gick på 6 Thaler stycket. Med en sådan kunde omkring en miljon frankokuvert framställas.

I fortsättningen framhålles, att om den svenska poststyrelsen önskar låta framställa frankokuvert i preussiska statstryckeriet, såväl originalstämpeln som de med denna framställda präglingsstämplarna måste tillverkas genom preussiska statstryckeriets försorg, eftersom de måste avpassas efter tryckeriets maskiner. Erforderlig originalritning jämte övriga uppgifter (tydiligen rörande valörer och andra speciella önskemål) borde då nedsändas till Berlin.

Någon avsikt att låta tillverka frankokuvert i Berlin torde den svenska poststyrelsen dock inte ha haft. Önskemålet var att erhålla en realistisk kostnadskalkyl, som kunde läggas till grund för ett anbudsförfarande i Sverige.

Tre anbudsgivare utses

Brevet anlände till Stockholm den 31 juli och föredrogs redan den 3 augusti i poststyrelsen, som därvid beslöt att innehållet genom styrelsens sekreterare skulle delges professor Jonas Bagge, auditör Georg Scheutz och boktryckaren C. A. Nyman. Avsikten var, att Scheutz i sin egenskap av Sparres förtroendeman skulle underrätta denne, som vid tidpunkten befann sig i Italien. Det framgår nämligen av händelseutvecklingen, att Sparre, Bagge och Nyman i första hand var påtänkta som anbudsgivare beträffande tillverkningen av frankokuverten. Det är också tydligt, att åtminstone Bagge och Nyman tidigare preliminärt tillfrågats, om de skulle vara intresserade av en sådan tillverkning.

Jonas Bagge var vid denna tid chef för riksbankens sedeltryckeri men drev även tillsammans med sonen Pehr Olof Bagge ett eget tryckeri på Skeppsbron. C. A. Nyman var efter sin fader innehavare av P. A. Nymans boktryckeri. Båda hade redan 1861 ingivit anbud på tillverkningen av frimärken.

Den 31. augusti inkom till styrelsen från Jonas Bagge en skrivelse av följande innehåll:

»Med anledning af Sekreterarens i Kongl. GeneralPostStyrelsen, Herr F. Brobergs skrifvelse den 3 innevarande månad får jag ödmjukeligen anförä, att jag är villig åtaga mig leverering af s. k. frankokuverter för Kongl. Postverkets räkning emot en ersättning i ett för allt af från 5 Rdr 94 öre pr 1 000 stycken till högre pris, beroende af papperets beskaffenhet, hvaraf kuverten blifvit vikna, kostnaden för stämplars häruti inräknad i detta, likväl under förutsättning att beställningens storlek icke blifver för ringa. Anhållande jag att om några dagar får inkomma med de prof, som jag anser böra åtfölja detta mitt anbud.» De omnämnda proven har ej anträffats.

Samma dag inkom även en skrivelse från Nyman, som meddelar:

»På grund af framställning om afgifvande af anbud å tillverkning af s. k. frankokuverter får undertecknad erbjuda sig tillverka sådana mot ett pris af 8 Rdr per 1 000 st. af större format och 7 Rdr Rmt för det mindre, deri inbegripne papper, stämpling och kuvertens förseende med gummi.

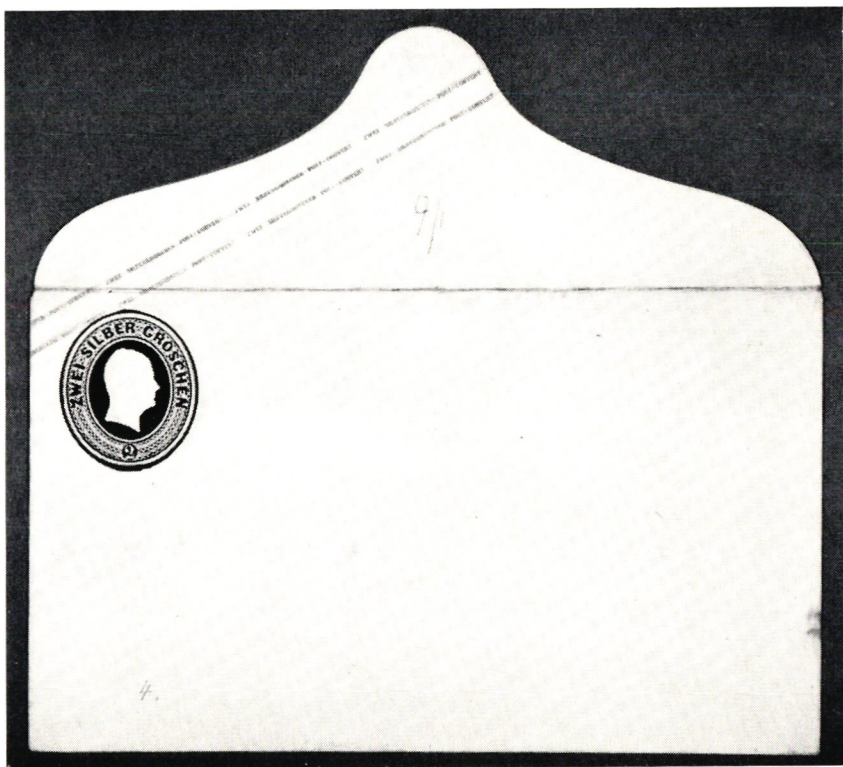
För den händelse att afseende skulle fästas vid af mig gjort anbud, får jag vördsamt anhålla att muntligen inför Kongl. Styrelsen afgiva närmare upplysningar.»

Medan de två andra anbudsgivarna håller sig till ett (inte särskilt angivet) format följer Nyman preussiska statstryckeriets uppdelning i kostnaderna för två olika format. Orsaken till denna skillnad i anbudsgivningen är obekant. En förklaring kunde vara att de andra hört sig för om, vilket format som poststyrelsen föredrog, medan Nyman underlåtit detta.

Ett odatetrat brev från P. O. Bagge, som enligt anteckning på dessamma, var riktat till dåvarande departementschefen i generalpoststyrelsen P. F. T. Winroth, är av följande lydelse:

»Bäste Farbror!

För att fullt tydliggöra, hurudana de anbud varit, som jag å tillverkningen af frankokuverter afgifvit, får jag här i korthet upprepa dem. — Först inlemnades ett anbud, att för 5.94 Rdr för 1 000 tillverka stämplade kuverter af billigaste papper, med utelemnande likväl af de ofta berörde svarta raderna.



Preussiskt frankokuvvert från 1850-talet av den sort generalpostdirektör Adolf Wilhelm Roos till att börja med tänkte sig som förebild för de svenska med avseende på »de två svarta raderna».

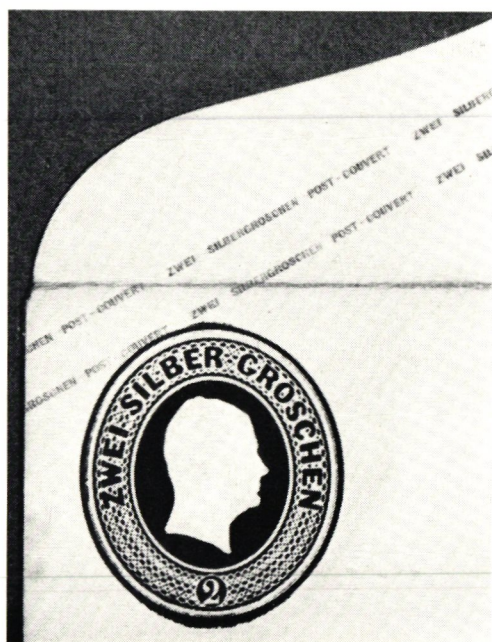
Skulle härtill läggas 1 Rdr 10 öre för dessa raders anbringande, så blefve priset 7 Rdr 4 öre.

Vid ett samtal senare med GeneralPostDirektören uttalade sig likväl denne för radernas bibehållande, hvarjemte han ansåg det af mig föreslagna papper vara för tunnt, och begärde ett nytt anbud för kuverter i full öfverensstämmelse med de preussiska. För sådana begärdes då 7 Rdr 65 öre för 1 000, eller lika mycket som för de preussiska vid fabriken betalas, dock så till vida billigare, att vid dessa senare, särskild betalning erlägges för stämpeln, då derimot i mitt anbud kostnaden för stämpeln var inberäknad.

Detta är i korthet hela händelsen sådan den passerat.

Farbrors tillgifne P. O. Bagge.»

Detta brev gör det dels klart, att P. O. Bagge ansåg, att det av den nu troligen sjuklige Jonas Bagge undertecknade anbudet, som återgivits härovan, gällde som överfört på honom själv, dels att ett något senare anbud från honom avgivits. Detta har emellertid inte kunnat anträffas. Brevet ger ju dock fullt besked om detta anbuds innehåll. Det framgår också att upprepade muntliga förhandlingar förekommit.



En förstoring av valörstämpeln och de två textraderna hos det på föregående sida visade Preussenkuvertet. Reliefporträttet föreställer Friedrich Wilhelm.

»De oftaberörde svarta raderna»

Vad beträffar de i brevet omtalade »oftaberörde svarta raderna», vilka nu för första gången kommer in i den bevarade korrespondensen så syftar orden tydligen på ett arrangemang liknande det som sedan 1853 hade tillämpats på de preussiska frankokuverten. På dessa trycktes i två rader och med mycket fin stil snett över valörstämpeln den upprepade texten EIN (ZWEI, VIER) SILBERGROSCHEN POST-COUVERT. Detta skedde förmodligen för att försvåra förfalskningar. Tydligen ville Roos att de svenska frankokuverten skulle förses med liknande text.

Sparres anbud

Den 13 oktober inkom till poststyrelsen en skrivelse från Georg Scheutz med transumt av ett brev från Sparre till Scheutz, daterat Turin den 29 september. Sparres brev är av följande lydelse:

»Jag har haft nöjet riktigt inhändigat brefvet No 80 af d. 11 Sept. Efter att hafva noga studerat dess innehåll samt gjort mina beräkningar m. m. får jag nu till svar meddela följande rörande Post-couverterna samt anmoda Herr Auditören att å mina vägnar det meddela till Kongl. General Post-Styrelsen i Stockholm:

1:o Jag vill åtaga mig att leverera s. k. franco-couverter, i likhet med de Tyska mot en ersättning i ett för allt, d. v. s. för papperet, vikningen och frimärksstämpeln anbringande på hvarje couvert, af från Fem Rmt 90 öre per tusen stycken, till högre priser, beroende af papperets kvalitet, som dertill åstundas;

Detta under förutsättning att årliga minimum behofvet ej understiger en million couverter;

2:o Om Kongl. P.St. vill tillsläppa papperet — med valörens 2:ne fina rader derpå redan anbragt — så vill jag åtaga mig att uthugga couverterna, vika, och påsätta frimärks-stämpeln, mot ett pris af 2 Rmt pr tusen st.;

3:o Om Kongl. P. St. vill af mig inköpa allt till i 2:o erforderligt maskineri, d. v. s. maskin för uthuggning af papperet, jemte dertill erforderliga knifvar; maskin för vikningen, som viker cirka 20,000 couverter om dagen; maskin för stämplingen, som stämplar cirka 30,000 couverter om dagen, så är jag villig at fournera dessa maskiner mot ett pris i ett för allt af Tio Tusen Rmt levererade i Paris; eller med andra ord att P.Styrelsen får betala transporten till Stockholm, som jag skall ombestyras utan vidare ersättning, om så önskas. — Med detta pris förenar jag villkoret att jag får contractet för tillverkningen, och att jag kostnads- och hyresfritt får begagna mig af dessa maskiner för producerandet af de ifrågavarande couverterna;

I detta fall vill jag åtaga mig att med dessa maskiner göra uthuggningen, vikningen och stämplingen af frimärket för 1Rmt 95 öre i ett för allt pr 1 000 st.

Härvid vill jag anmärka att de maskiner, hvarom jag nu nämnt, äro ordentliga solida och durabla piécer som gifva ett chachet åt arbetet, som små hjälp-redsmaskiner, om jag så får uttrycka mig, aldrig kunna uppnå, och hvaruti den största kontrollen består;

Vid första påseendet skulle det möjligen tyckas att dessa machiner producera långt mer än behofvet; härpå vill jag på förhand svara, att för det första så göras ej mindre machiner af *den kvaliteten*, och för det andra så är det en stor fördel att på kort tid kunna fylla behofvet dels för hastigt påkommande behof, och dels för att kunna återtaga en förlorad tid i händelse af accidentella reparationer eller dylikt;

Jag har ej, som Herr Auditören finner, gjort något anbud på anbringandet af den i 2:ne fina rader påtryckta valören, emedan jag ej vet till hvad pris vi skulle kunna påtrycka dem med våra i tryckeriet befintliga pressar; men som lithografiskt tryck alltid är dyrare och lättare att eftergöra än boktryck, så ser jag ej hvarför icke vi skulle kunna åtaga oss det också, under förutsättning att dertill finnes diponible tid; jag ville derföre anmoda Herr Auditören att göra upp ett kostnadsförslag, deri inberäknadt en rimlig vinst för arbetet, samt å mina vägnar tillägga det såsom en 4:o combination, till mina 3:ne härofvan gjorda anbud. I händelse Kongl.P.St. önskade ett anbud på priset af 1 000 couverter *complète*, d. v. s. finstilen, uthuggning, vikning och stämpling, så behöfs blott de i 1:o omnämnda 5 Rmt 90 öre läggas till det i 4:o af Herr Auditören uträknade priset;

I fall Kongl.P.St. snart bestämmer sig, så kan jag leverera de ofvan i 3:o nämnda machiner, i näststundande Januari Månad, och kanske förr.

Betalningsvillkoren *önskade* jag såhär:

Halfva summan, eller åtminstone $\frac{1}{3}$ af inköpssumman contant vid beställningens görande, och resten vid leveransens fullgörande.»

I sitt eget brev meddelar Scheutz i enlighet med Sparres önskan priset på tryckningen av de »fina raderna». Detta har Scheutz satt till 1 Rd 10 öre pr 1.000 kuvert. Brevet är daterat den 13 oktober.

De »fina rader» som Sparre och Scheutz talade om hänsyftade givetvis på de av Bagge omnämnda »oftaberörde svarta raderna».

Ett anbud från Georg Scheutz

Slutligen inkom till poststyrelsen samma dag, dvs. den 13 oktober, ytterligare en skrivelse från Georg Scheutz av följande innehåll:

»I anledning af ett samtal med Herr GeneralPostDirektören, och för den händelse Grefve A. P. Sparres anbud icke antages, får jag ödmjukeligen erbjuda mig att på af Kongl. Postverket till mig lemnade Frankokuverter anbringa Färgstämplar af den form Kongl. General

Poststyrelsen bestämmer, emot en betalning af En Rdr Tjugo öre för Tusen stämplor, och under förutsättning att Kongl. Postverket bekostar dertill passande maskineri, samt att plats upplåtes inom Kongl. Posthuset för arbetets utförande, så att det må kunna kontrolleras, i likhet med hvad som nu iakttages vid hålstickningen af de vanliga Frimärkena.»

Under faderns namnteckning har sonen Edvard, ingenjör till utbildningen och faderns medhjälpare, skrivit följande:

»Skulle Herr Auditör Georg Scheutz blifva hindrad att fullgöra ofvanstående anbud, är jag villig att åtaga mig detsamma.»

Detta brev ger vid handen, att Roos omedelbart funnit Sparres offert med propån om de dyrbara maskinerna med en kapacitet långt över den behöfliga orealistisk ur ekonomisk synpunkt, och att han antytt för Scheutz, att Sparre inte kunde komma ifråga som framställare av frankokuverten på sådana villkor. Scheutz har i denna situation funnit sig oförhindrad att omedelbart för egen räkning inge anbud.

Förhandlingar med Sparre

Man var nu i mitten av oktober 1868, och poststyrelsen hade de handlingar samlade, som kunde utgöra grundvalen för ett beslut i ärendet. Emellertid tog man ändå inte ställning till frågan om frankokuvert skulle införas eller ej. Orsaken härtill var tydligen åter Sparres kontrakt, med dess vederlag baserat på en beräknad ökad årlig frimärksåtgång. I och med, att Sparre inte skulle komma ifråga vid framställningen av frankokuverten och med hänsyn till, att utgivandet av sådana kunde beräknas medföra en sänkt eller åtminstone stagnerande förbrukning särskilt av den vanligaste frimärksvalören, rådde säkerligen inom styrelsen ovilja mot att ändå utge frankokuvert och därigenom vålla Sparre ekonomisk skada. Resultatet blev att ärendet förpuppades i väntan på vad som skulle hända, då Sparres kontrakt med 1871 års utgång utlöpte eller någon överenskommelse rörande de ekonomiska konsekvenserna för honom dessförinnan kunde träffas.

Edvard Scheutz har i detta läge småningom, på uppmaning av Roos, tagit kontakt med Sparre. I en skrivelse till poststyrelsen, daterad den 29 juni 1870 och inkommen dit den 30, heter det:

»I anledning af samtal med Herr Generalpostdirektören, och sedan öfverenskommelse nu blifvit träffad mellan mig och innehafvaren af Frimärkstillverkningen, Grefve P. A. Sparre, om ersättning för den skada han skulle komma att lida genom Frankokuverters införande i

Sverige, får jag ödmjukeligen anmäla, att jag är villig åtaga mig levereringen af s. k. Frankokuverter mot en ersättning af Rmt 3 Rdr pr 1 000 stycken, stämplingen inbegripen; under förutsättning likväl

att beställningens storlek icke blir för obetydlig

att det till kuverttillverkningen behöfliga papperet lemnas mig i likhet med hvad nu eger rum för Frimärkena, och

att de för tillverkningen nödiga maskinerier af Kongl. Postverket antingen bekostas, eller vid kontraktstidens slut inlöses.»

Samma dag skrev Scheutz ett personligt brev till Roos av följande lydelse:

»Jag får den äran anmäla, att jag nu har inlämnat det ifrågavarande anbudet, och torde i sammanhang dermed böra upplysa att Stämplingsmaskinen kostar 265 Thr (=Thaler), hvarje stämpel 12 Thr, Kuvertmaskinen för *ett* format, jemte Knif 200 Thr, särskild inrättning dertill för hvarje nytt format tillika med Knif 55 Thr, Knifvar af bästa stål till olika formater, allt efter storleken, från 7½ till 15 Thr, Gummeringsapparat för breftungan 12 Thr.

Priserna på tjenligt papper äro, enligt de uppgifter jag erhållit, pr 1 000 kuverter: Rmt 2 Rdr 38 öre; 2,50, 3 och 3,25 — beroende af papperets beskaffenhet; hvarvid är förutsatt bruken lemna 500 ark pr Ris och att 4 kuverter fås af hvart ark.»

Sparres kontrakt uppsäges

Scheutz' anbud föredrogs den 11 juli i poststyrelsen med ett oväntat resultat. Anbudet tog man tydligen tills vidare inte någon ställning till. Däremot beslöts att expediera protokollsutdrag om uppsägning »af frimärkstillverkningskontraktet med P. A. Sparre».

Sparres gällande kontrakt utgick med utgången av 1871, och normalt borde en skrivelse som formellt bekräftade kontraktets upphörande ha avgått vid en annan tidpunkt, exempelvis i samband med årsskiftet 1870—71. Beslutet verkar för en sentida läsare på något sätt abrupt, för att inte säga temperamentsfullt, men det är ju också möjligt, att en sådan tolkning är oriktig och att det fanns för oss okända speciella skäl för skyndsamhet.

Som nyss nämnts uppsköt emellertid poststyrelsen att ta ställning till Scheutz' anbud. Nu dröjde det av de anträffade handlingarna att döma ungefär ett år, innan spörsmålet om helsaker åter kom upp till behandling inom styrelsen.

Poststyrelsen infor drar nya anbud

Den 5 juni 1871 infor drade poststyrelsen i anledning av att Sparres kontrakt rörande frimärkstillverkningen utlöpte vid årsskiftet 1871—1872 anbud dels på denna tillverkning, dels på tillverkningen av frankokuvret och brevkort. Som nämnts i en tidigare artikel i *Posttryttaren* innehöll kungörelsen ingen antydning om, att poststyrelsen beträffande frimärkena avsåg att sådana skulle utföras i någon ny typ. Inte heller beträffande frankokuvret och brevkort gavs i kungörelsen någon ledning för anbudsgivare. Dessa erhö ll emellertid sedermera en den 1 augusti dagtecknad P. M., vari fortfarande inga särskilda upplysningar rörande frimärkena lämnades annat än i vilka valörer de skulle framställas. Om frankokuvret och brevkorten upplystes det dock, att de skulle »förses med stämpel å 12 öre». Beträffande den storlek vari de skulle framställas hänvisades till en uppritad rektangel, som i bredd mätte 150 och i höjd 85 mm. De två helsakerna skulle »antagligen för ses med en upphöjd färgstämpel i öfra högra hörnet, hvarförutan å brevkorten tryckes en anvisning för adressering mm.» och de skulle förmodligen »fördelas på paketer af 100 st, deraf likväl 10 och 10 äro inslagna under särskilda band eller remsor». Det förmodas, att tillverkningen av frankokuvret och brevkorten åtminstone i avseende på »färgstämplingen» skall försiggå i posthuset under samma tillsyn som vid frimärkenas perforering, »derest icke synnerligen betryggande garantier mot missbruk skulle kunna föreslås i händelse leverantör skulle önska denna detalj af arbetet verkställd å annan ort».

Man observerar att »de oftaberörde svarta raderna» ej längre var aktuella.

Beträffande tillverkningen av frankokuvret och brevkort anmälde sig sex anbudsgivare, nämligen

P. O. Bagge, Stockholm
Daniel Heyman, Göteborg
Edvard Scheutz, Stockholm
C. A. Nyman, Stockholm
J. G. Jansson, Stockholm
Lithografiska Aktie-Bolaget, Norrköping

Bagges anbud 1871

Bagge erbjöd sig att tillverka frankokuvret för 1 Rdr 75 öre per 1.000 i enlighet med bifogat prov, varvid dock »stämpelns form och

innehåll efter behag kan förändras». Provet tycks inte ha bevarats. I priset ingick kostnaden för tryckmateriel och press, men däremot inte kostnaden för papperet. Med papper skulle priset bli 5 Rdr 50 öre — 7 Rdr 75 öre, tydligen beroende på papperets kvalitet.

Vad beträffar brevkorten skulle dessa kunna levereras till 3 Rdr 25 öre per 1.000, »inberäknade alla kostnader utom papperet, samt, om papperet, enligt medföljande prof, tillägges, 7 Rdr 75 öre per 1.000».

Inte heller detta prov har bevarats. Man observerar, att Bagge inte förutsatte, att vare sig gravering, tryckmateriel eller maskiner skulle bekostas av postverket.

Heymans anbud

Daniel Heyman, som tecknade sig pappershandlare och kuvertfabrikant, meddelar i brev av den 9 juni, att han inom kort får färdig en maskin för tillverkning av kuvert »af allra nyaste och bästa konstruktion». Han gör ett preliminärt erbjudande att tillverka kuvert för ett pris ej överstigande 1 Rdr per 1.000, och tryckningen av valörstämp-larna för ca 50 öre per 1.000. Anbudet innefattar emellertid inte kostnaden för papperet, och han utber sig uppgifter om kvalitet för att kunna komplettera sin offert.

Heyman återkommer i brev, daterat den 12 augusti, och lämnar nu en preciserad offert. För tillverkning av kuvert, dessas förseende med valörstämpel samt buntning begär han 1 Rdr 40 öre per 1 000 st. Beträffande papper har han två kvaliteter att erbjuda, ett bättre för 4.50 och ett annat för 3.00 Rdr. Beträffande »frankokorten» åtar han sig tillverkningen i enlighet med följande detaljoffert per 1 000 st.:

Tryck	0.25
Stämpling af coul Frimärke	30
» » hwit upphöjd stämpel	20
Papper som prof F glättat som prof A	5.00
do do do en femtedel tunnare	4.00
Bundtning liksom kuverten	20

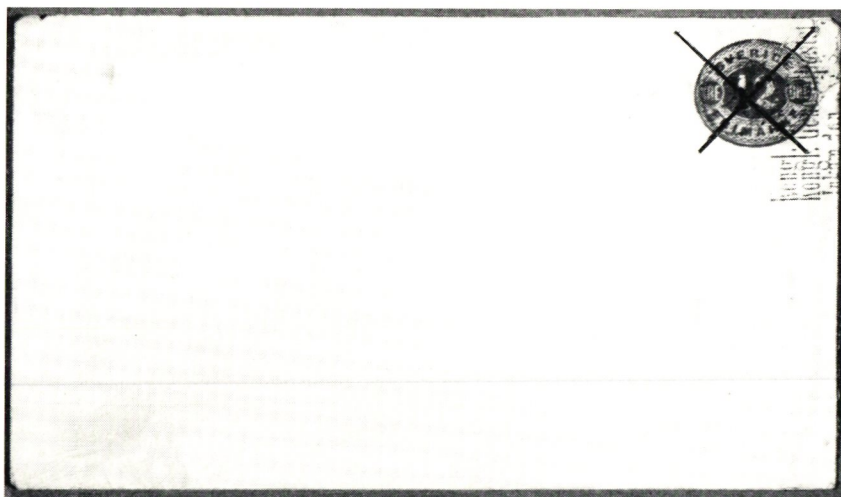
De nämnda proven har ej anträffats.

Priserna gäller i båda fallen, om postverket bekostar erforderliga maskiner. I annat fall beräknar han en förhöjning på hela tillverkningen med 1.000 Rdr, och då begär han även rätt att mot säkerhet få i förskott lyfta beloppet »som en del av maskinerna komma att belöpa sig till».

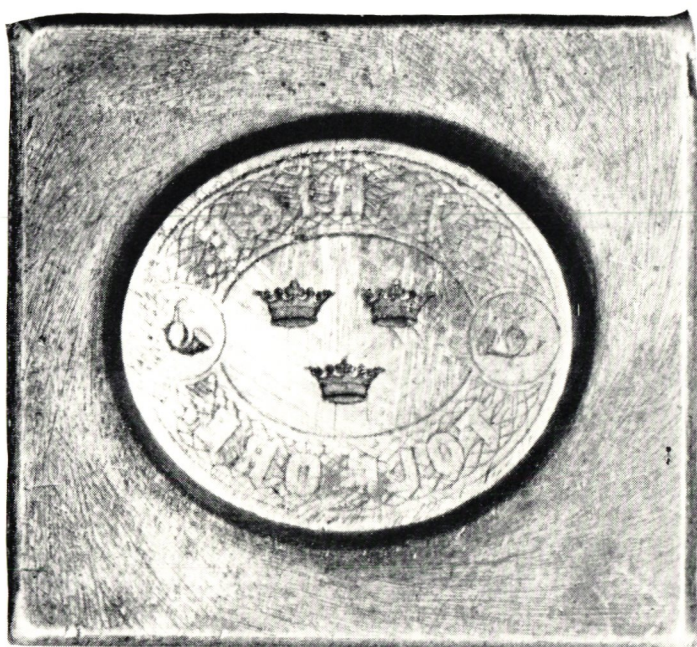
Edvard Scheutz ingav den 15 augusti ett anbud, som beträffande frankokuverten gick ut på, att om postverket bekostade papperet jämte behöfliga maskiner och påtryckningen av valörstämpeln skedde inom postverkets lokaler utan särskild kostnad för anbudsgivaren, han åtog sig att leverera »ostämplade kuvert» till ett pris av 1 Rdr 20 öre per 1.000. Skulle även påtryckningen av valörstämpeln utföras av Scheutz blev priset 2 Rdr 35 öre. Slutligen erbjöd han sig, att om »stämplar, maskiner och redskap erhållas kostnadsfritt» leverera frankokuvert av papper enligt ett bifogat prov för 5 Rdr 75 öre per 1.000. Provet har tydligen förkommit.

Rörande brevkorten skriver han: »Om Kongl. Postverket bekostar papper, stämplar, stämplings- och skärmaskin men stämplingen af brevkorten kommer att förrättas inom Kongl. Postverket, utan särskild kostnad för mig, åtager jag mig leveransen af ostämplade brevkort till 2 Rdr 10 öre pr 1.000. — Skulle äfven stämplingen ombesörjas af mig, är jag beredd at lemna brevkorten till 2 Rdr 25 öre pr 1.000. — Erhåller jag papper, stämplar och stämplingsmaskin kostandsfritt, kan jag leverera brevkorten till 2 Rdr 35 öre pr 1.000. — Om slutligen endast stämplarne och stämplingsmaskinen erhållas kostnadsfritt, åtager jag mig att leverera brevkort, af papper liknande det som användes till de danska brevkorten, till 4 Rdr 50 öre pr 1.000. — I de ofvannämnda prisen för frankokuvert och brevkort, är kostnaden för bundtning i tiotal och hundratal, samt för remsor äfven inberäknad.»

Scheutz insände den 6 september ett nytt anbud med ändrade kostnadssiffror, men då detta inkommit efter anbudstidens utgång, upptogs det inte till behandling. Anbudet har dock såtillvida sitt intresse, som att Scheutz nu föreslår, att för vinnande av tillförlitlig kontroll, postverket skulle för såväl frimärken som frankokuvert och brevkort använda sig av papper med vattenmärken, exempelvis i form av »diagonalt anbragta kronor eller något annat lämpligt tecken», ordnade enligt »bifogade schema». Detta tycks ha förkommit. Han föreslår, att postverket hos någon firma, exempelvis den engelska Bryan Donkin & Co, beställer »en för ändamålet lämplig pressvals», lämpad för det av postverket anlitade pappersbrukets maskin, och att valsen, då den inte är i bruk, förvaras inlåst. »Genom att på sådant sätt förse hela ark med krono-märken skulle detta slags papper kunna lätt urskiljas från



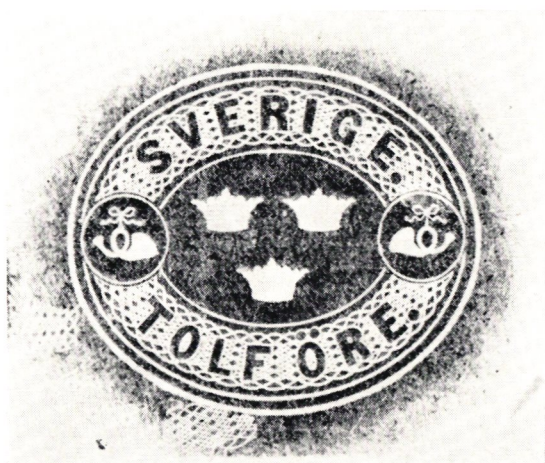
Kuvert med den refuserade frankostämpeln, vilken makulerats med bläck och kontorsstämpel.



Ämne till valörstamp för de första 12-öres frankokuverten och postkorten.



*En färdigsvarvad och uppsatsad valörstamp för 12 öre
frankokuvvert och postkort.*



*Provtryck i svart färg med valörstampen 12 öre
(typ V).*

hvarje annat, och utan olaglig tillgång på dylikt papper skulle hvarje förfalskning af icke blott frankokuvert och brevkort, utan till och med af ett frimärke blifva omöjlig», heter det till slut.

Nymans offert 1871

C. A. Nymans offert är kortfattad. Per 1.000 frankokuvert begär han 7 Rdr 50 öre och per 1.000 brevkort samma summa. Anbudet gällde i båda fallen hela tillverkningskostnaden. Om så begärdes var han villig att personligen lämna önskade detaljupplysningar.

Janssons anbud

Det framgår av J. G. Janssons skrivelse, att han vid tiden för anbudets ingivande under Scheutz' ledning svarade för tryckningen av våra frimärken.

J. G. Janssons anbud innehåller alternativa priser:

För frankokuverten beräknade han, 1) om han höll maskiner och papper 4 Rdr, 2) om postverket höll papperet 1 Rdr 40 öre, 3) om postverket även höll maskiner 10 öre, allt per 1.000, vartill för påtryckningen av valörstämpeln beräknades 2 Rdr per 1.000. Den sista summan skulle gälla, även om han endast fick utföra påtryckningen av valörstämpeln.

För brevkorten räknade han med följande alternativ: 1) om han höll maskiner och papper 2 Rdr 50 öre per 1.000, 2) om postverket bekostade papperet 90 öre per 1.000. Härtill kom för påtryckningen av valörstämpeln 2 Rdr per 1.000. Den sista summan skulle också gälla, om han endast fick utföra påtryckningen av valörstämpeln.

Litografens anbud

Lithografiska Aktie-Bolaget i Norrköping ingav en den 14 augusti daterad offert på tillverkning av ämnen till frankokuvert och brevkort. Företaget erbjuder sig att leverera brevkort »i likhet hwad papper och tryck vidkommer fastän något större än det danska profvet, utan den upphöjda kontrollstämpel» tryckta på en sida pr 1.000 st. Rdr 4.50, tryckta på två sidor pr 1.000 Rdr 6.» Provet har förkommit men bör ha utgjorts av ett av de 1871 utgivna danska brevkorten i valören 2 eller 4 Skilling.

Beträffande frankokuvert bifogades fyra numera förkomna prov, försedda med littera. Offerten gällde per 1.000 »Frankokuverter utan den upphöjda stämpel». Priset varierade från högst 5 till lägst 2.50 Rdr, beroende på papperskvaliteten.

I offerten heter det vidare:

»Ehuru wi wisserligen utan svårighet, men mot någon prisförhöjning kunna leverera såväl Brefkorten samt Kuverterna försedda med den upphöjda kontrollstämpeln så anse vi just för kontrollens skull det wara lämpligare att dessa stämpelar anbringas under Kongl. Generalpoststyrelsens närmaste tillsyn, hvilket wi tänkt oss skulle kunna låta sig göra utan stora olägenheter, och är det med anledning af svårigheten att utöfva någon fullt betryggande kontroll, då dessa arbeten i sin helhet förfärdigas på ett och samma ställe, som wi ej erbjuda oss leverera Frimärkena, synnerligast som partiens storlek ej ger oss anledning vidtaga arrangement för en dylik kontrolls införande.

Skulle Kongl. Generalpoststyrelsen önska hvarje kuvert försedt med en wattenstämpel i papperet, så kan detta af oss åstadkommas mot en skälig prisförhöjning — se det papper hvarå detta anbud är skrivet, hvilket enl. vår tanke vore en icke oväsentlig kontroll.

Kuverten tillverkas af oss i hvilken facon som kan komma att önskas.

Därest om leveransen af förenämnda artiklar kommer att uppdragas åt oss eller ej, så äro vi detta oaktat villiga att närhelst Kongl. Generalpoststyrelsen sådant kan påfordra, inställa oss genom ombud, som muntligen afger de förklaringar som med anledning af detta vårt anbud kan komma att äskas af Kongl. Generalpoststyrelsen.»

Efter bedömningen av de föreliggande anbuden bestämde sig poststyrelsen för att teckna avtal med Litografen i Norrköping. Därmed var det långa förspelet till införandet av frankokuvert samt anbuds-förfarandet beträffande framställningen av postkort avslutat.

En trasslig procedur

Litografen i Norrköping hade förmodat, att arrangemanget med framställningen av kuvert- och postkortsämnena i Norrköping och påtryckningen av valörstämpelar i Stockholm »skulle kunna låta sig göras utan stora olägenheter», och förmodligen hade poststyrelsen samma

tanke. Systemet utvecklade sig emellertid i praktiken till en veritabel skytteltrafik, när det gällde frankokuverten, och en lång rad kontrollräkningar torde ha fått anordnas för varje leverans.

Beträffande postkorten var saken enkel. Varje kortämnesleverans kontrollerades en gång för alla. Vid leveransen av frankokuverten var gången följande. 1) i Norrköping framställdes medelst en stansmaskin ovikta frankokuvert vilka samtidigt försågs med tillverkarsignatur i form av en vit prägeltext, »Kongl. Postverket L. A. B. Nkpg». Kuvertämnena räknades i Norrköping. 2) i Stockholm kontrollräknades de, varefter valörstämpeln påtrycktes och ev. feltryckta eller vid tryckningen skadade ämnen frånräknades, varpå partiet återsändes till Norrköping. 3) Där kollades antalet samt framställdes de färdiga frankokuverten, varvid under kuverttillverkningen eventuellt skadade exemplar lades åt sidan. De brukbara kuverten räknades upp i buntar om 10, som fick banderoller, varpå buntarna tio och tio sammanfördes till paket. De sändes så till Stockholm med de skadade kuverten bilagda. 4) I Stockholm borde nu egentligen en ny kontrollräkning ha vidtagits men man får hoppas, att man nöjde sig med att räkna paketen och de skadade kuverten och jämföra summan med leveransen av de med frankostämpel försedda ämnen, som tidigare nedsänts till Norrköping.